



Türk Çeviri Tarihimizde “Mütercim” Ahmed Rasim: Çeviri Odaklı Bir İnceleme İçin Ön Çalışma Notları¹

Ayşe Banu KARADAĞ

*Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları
Bölümü, Fransızca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı,
aysebanukaradag@gmail.com*

ÖZET

Bu çalışmada 1304 [1886]–1322 [1904] yılları arasında Fransızcadan Osmanlı Türkçesine yaptığı roman çevirileriyle Osmanlı/Türk kültür ve edebiyat dizgesinde bu türün yerleşmesinde ve benimsenmesinde önemli bir yeri olan Ahmed Rasim’in “mütercim” kimliğini, kitap kapakları ve roman çevirilerine yazdığı ön sözler gibi tanıklıklarla irdelemek amaçlanmaktadır. İrdelemeye temel olan sorunsal, Ahmed Rasim’in roman çevirilerinin tanıklıklarla, bütünlüklü bir şekilde ve çeviribilim bağlamında incelenmemiş olmasıdır. Çalışma bütüncesine yönelik çeviri(bilim) odağıyla yapılacak ayrıntılı çalışmalara ön çalışma notları şeklinde kaynak oluşturmak amacıyla öncelikle Ahmed Rasim’in roman çevirileri listelenerek bunlar içerisinde ön söz bulunanlar tespit edilecek ve sonra da ön sözlerin çeviriyazıları yapılarak bunların tanıklığında mütercimin yeni Türk kültür ve edebiyat dizgesinde nasıl var olduğu irdelenmeye çalışılacaktır. Ahmed Rasim; Ahmed Midhat Efendi, Ahmed İhsan [Tokgöz], Abdullah Zühdü ve Selanikli Tevfik gibi dönemin “en önemli çevirilerini yapanlar” ve en çok roman çeviren mütercimlerinden biridir. Çalışmanın sonunda, salt bütünce belirleme ve betimleme

¹ Bu metin, 15-17 Ekim 2014 tarihinde Bursa’da Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fransız Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı tarafından düzenlenen X. *Ulusal Frankofoni Kongresi*’nde “Türk Çeviri Tarihimizde Mütercim Ahmed Rasim” başlığı ile sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

amacı taşıyan metin yanı ve metin dışı incelemenin sonuçları çeviri ve çevirmen odağıyla değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Ahmed Rasim, çeviri roman, Fransız kültür ve edebiyat dizgesi, Osmanlı/Türk kültür ve edebiyat dizgesi, kültürlerarası iletişim uzmanı.

Ahmed Rasim as the “Translator” in the Turkish Translation History: Preliminary Notes for a Translation-Oriented Study

ABSTRACT

This study aims to examine Ahmed Rasim’s identity as a “translator”, whose novel translations from French into Ottoman Turkish between 1304 [1886] and 1322 [1904] have contributed to positioning and acceptance of this genre within the Ottoman/Turkish literary system, in the witness of book covers and prefaces. The main research question is that Ahmed Rasim’s fiction translations have not been investigated in a comprehensive way by including witnesses within the context of translation studies. Firstly, Ahmed Rasim’s novel translations will be listed and translations with prefaces will be detected, and then prefaces will be transcribed and it will be attempted to investigate how the translator existed within the new Turkish cultural and literary system. Ahmed Rasim is one of the translators of his era, who “did the most important translations” and translated the highest number of books, among others such as Ahmed Midhat Efendi, Ahmed İhsan [Tokgöz], Abdullah Zühdü and Selanikli Tevfik. In conclusion, it will be attempted to evaluate the results of paratextual analysis, which solely aims at detecting and describing the corpus, with a focus on translation and translator.

Key Words: Ahmed Rasim, translated fiction, French literary and cultural system, Ottoman/Turkish cultural and literary system, intercultural communication expert.

1. GİRİŞ

Yaşadığı dönemin gazeteci, memur, muharrir, mütercim gibi kimlikleriyle adından sıkça söz ettiren ve özellikle hatıra türünde verdiği eserlerle tanınan Ahmed Rasim’in bu kimlikleri arasında mütercim kimliği ve bu kimliği ile verdiği eserlerin, diğer kimliklerine göre biraz geri planda kalmış gibi görünse de nitelik ve nicelik bakımından diğer kimlikleri ile verdiği eserlerden hiç de geri kalır yanı olmadığı gibi üzerinde çeviribilim odaklı araştırma yapılması gereken ve Türk çeviri tarihine ışık tutabilecek önemli birer kaynak olduğuna da şüphe yoktur.

2. AHMED RASİM'İN HAYATI² VE ESERLERİ

Ahmed Rasim, muharrir kimliği ile onlarca eser vermiştir. Cınai roman çevirilerinin Türk kültür ve edebiyat dizgesinde popüler olduğu bir dönemde muharrir kimliği ile telif eserler vermiştir. Fatih Andı, *Roman ve Hayat* adlı eserinde dönemin ekonomik şartları içerisinde imparatorluğun İstanbul, İzmir ve Selanik gibi merkezlerinde piyasaya yeni bir ticari alan açan ve yayın piyasasını yeni bir solukla yeni bir yatırıma yönlendiren popüler cınai romanların sadece tercüme ile sınırlı kalmadığını, Mehmed Celal, Mehmed Vecihi, Hüseyin Rahmi, Mustafa Reşid ve Ahmed Rasim gibi bazı romancılarımızın da telif eserler verdiğini söyler (Andı, 1999: 72).

Gazeteciliği çok seven Ahmed Rasim, memuriyet hayatında fazla kalmak istemez. O dönemin Ahmed Rasim gibi çok kimlikli aydınlarından birisi olan Süleyman Tevfik, *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Elli Yıllık Hatıralarım*'da bu konuyu şöyle anlatır:

“... Mehmed Halid, Abdullah Zühdü, Ahmed Rasim Beyler, Encümen-i Teftiş ve Muayene'ye; Bakırköylü Ziya, Ebülmukbil Kemal Beyler Matbuat-ı Dahiliye'ye; Ahmed Midhat Efendi ile Rıza Tevfik Bey, Karantina Meclisi'ne; Emrullah Efendi Meclis-i Maarif'e tayin olunmuşlardı. Fakat gazetecilik illetine müptelâ oldukları cihetle memur olarak yaşamaya hususıyla kıymet ve değerini çok iyi bilip takdir ettikleri kalem mahsulünü berbat etmeye razı olmadıklarından Halid, Abdullah zühdü ve Ahmed Rasim Beyler, birbiri ardınca istifa ettiler, yedi sekiz memuriyetten sonra yine Babıâli Caddesi'ne döndüler” (Süleyman Tevfik, (haz. Yıldırım ve Özdemir): 2011: 155).

3. AHMED RASİM'İN ROMAN ÇEVİRİLERİ

Tanzimat Dönemi'nde ilk kez çeviri yoluyla Türk edebiyatında görülmeye başlanan roman türünde birçok mütercim çeviri yapmıştır. Tanzimat'tan II. Meşrutiyet³'e kadar en fazla roman çevirisi yapan mütercimlerin başında Ahmed Midhat, Ahmed İhsan, Selanikli Tevfik, Süleyman Tevfik, Abdullah Zühdü, Halil Edib gelmektedir. Ahmed Rasim

² Ahmed Rasim'in hayatı hakkında bilgi, Ahmed İhsan'ın Ahmed Rasim ile olan bir hatırasında dipnot şeklinde nakledildiği için bu bölümde uzun uzadıya verilmeyecektir. Hayatı ve eserleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Hızarcı, 1965; Levend, 1965; Aktaş, 1989; Yeşilyurt, 2002.

³ Adı geçen bu dönem içerisindeki çeviri romanlar üzerine yapılan çalışma için bkz. Karadağ, 2014.

de adı geçen bu dönem içerisinde en fazla roman çevirisi yapan mütercimlerden biridir. Ahmed Rasim'in 1304 [1886]–1322 [1904] yılları arasında Batı dillerinden Osmanlıcaya yaptığı roman çevirileri yazar adlarına göre alfabetik olarak şu şekildedir:

Belot, Adolphe. 1306 [1888]. *İki Kadın*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: Cemal Efendi Matbaası.

Dumas, Alexandre. 1313 [1895]. *La Dam O Kamelya*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: Kasbar Matbaası.

Flammarion, Camille. 1308 [1890]. *Ürani*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı.

Hedin, Swen. 1322 [1904]. *Asya Kumsallarında*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: Mihran Matbaası.

Leuseur, Daniel. 1321 [1903]. *Madam Hardiper*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: Mihran Matbaası.

Richepin, Jean. 1318 [1900]. *Ohlan Karısı*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: A. Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası.

Sienkiewicz, Henrik. 1316 [1898]. *Kamiyona*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: Kitaphâne-i İslam ve Askerî.

Sienkiewicz, Henrik. 1316 [1898]. *Muzikacı Yanko*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: Kitaphâne-i İslam ve Askerî.

Sylva, Carmen. 1314 [1896]. *Karpat Dağlarında*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: İkdam Matbaası.

Taksil, Léo. 1304 [1886]. *Borjiyalar*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.

Verne, Jules. 1320 [1902]. *Kaptan Jipson*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: Mihran Matbaası.

(...) 1313 [1895]. *Ahzan-ı Aşk*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: Kasbar Matbaası.

(...) 1315 [1897]. *Matild Laros*. (müt. Ahmed Rasim). İstanbul: Tahir Bey Matbaası.

Bu roman çevirilerinden *Asya Kumsallarında*, *Borjiyalar*, *İki Kadın*, *Kamiyonka*, *Karpat Dağlarında*, *Muzikacı Yanko*'da ön söz bulunmaktadır. Bu ön sözlerden ikisinde (*Kamiyonka*, *Muzikacı Yanko*) kaynak metnin yazarı hakkında bilgi verilmiştir ve kim tarafından yazıldığı belirtilmemiştir.

Diğer beş ön sözün dördü (*Asya Kumsallarında*, *Borjiyalar*, *İki Kadın*, *Karpat Dağlarında*) mütercime, birisi de (*Muzikacı Yanko*) yayınevi sahibi Tüccarzâde İbrahim Hilmi'ye aittir.

Tüccarzâde İbrahim Hilmi, Ahmed Rasim'in *Muzikacı Yanko* çevirisine yazdığı "Kitabhâne-i Hilmi" başlıklı ön sözde bu isim altında oluşturmaya çalıştığı kitaphanenin/külliyyatın Almanların ("Universal Bibliotek"), Fransızların ("Bibliotek Nasyonal") unvanlı eserlerinin taklidi olduğunu söyler. Yayıncı, sözlerinin devamında içinde bulunduğu asrın önde gelen yazarlarının eserlerini yayımlayacağını, bunun yanı sıra Batı'nın klasik kabul edilen eserlerini de çeviri yoluyla okurlar ile buluşturulacağını, bunu kolaylıkla temin için de uygun bir ücrete mal edeceğini belirtir (Sienkiewicz, (müt. Ahmed Rasim), 1316 [1898]: Ön söz). Kaynak metnin yazarının tanıtıldığı ve ön söz kabul edilebilecek mahiyetteki metin, *Kamiyonka* adlı çeviri romanda da aynen görülmektedir. İsmail Habib Sevük, *Avrupa Edebiyatı ve Biz – Garpten Tercümeler* adlı eserinde *Muzikacı Yanko* ve *Kamiyonka*'yı iki hikâyeden oluşan tek bir eser gibi göstermiştir (Sevük, 1941: 547); ancak her iki hikâyeden önce de ayrı ayrı kitap kapağı ve ön sözler bulunmaktadır.

Mütercim Ahmed İhsan, çeviri romanlarına yazdığı ön sözlerde kaynak metnin içeriğine ve yazarlarına dair bilgiler vermiştir. *Asya Kumsallarında* adlı çevirisine yazdığı "İfâde-i Mahsûsa" başlıklı ön sözde eserin İsveçli meşhur kâşif Swen Hedin'e ait olduğu, yazarın Orta Asya'yı beş defa dolaştığı, İsveç ve Norveç kralı Oskar ile Rus imparatoru Nikola tarafından himaye edildiği, dönüşünde Fransa hükümeti tarafından hakkında pek büyük ihtiram gösterildiği ve Fransa Akademisi'nin kendisine mükâfat verdiği gibi Paris Coğrafya Cemiyeti, Alp Kulübü, Lyon Coğrafya Cemiyeti taraflarından da takdirle karşılandığı belirtilmiştir. Bu ön sözde dikkati çeken bir nokta da eserin diline aittir. Yazar eserini İsveç dili ile vermiş olmasına rağmen Ahmed Rasim, bunu Fransızcadan çevirmiştir. Faydalı olduğu ifade edilen bu eserin İsveç diline ve coğrafyaya vâkıf olması ile meşhur olan Mösyö Şarl Rabo tarafından Fransızcaya çevrilmesiyle daha da yararlı bir hâle geldiği belirtilmiştir (Hedin (müt. Ahmed Rasim), 1322 [1904]: Ön söz). Eserin Fransızca müterciminden bahsedilirken hem kaynak dile hem de kaynak metnin konusuna vâkıf olduğu vurgulanmıştır. Sevük, bu eser ile ilgili şöyle bir değerlendirmede bulunur:

"İskandinavyalı Doktor Swen Hedin Orta Asyanın meşhur seyyah ve kâşiflerindedir. Türkün ana vatanı olan Asyaya müteaddid keşif ve tedkik seyahatleri yaptı. Ahmed Rasim'in bu tercümesiyle Türkiye'ye bu mühim Türk dünyası âlimi tanıtılmış oldu" (Sevük, 1941: 518).

Sevük'ün bu ifadelerinden de anlaşıldığı üzere Ahmed Rasim, Türk dünyasına dair de bilgiler içeren bir eser çevirmiştir.

Ahmed Rasim'in ön söz yazdığı bir diğer roman çevirisi de *Borjiyalar*'dır. Mütercim, bu romanı Leo Taksil'den çevirmiştir. “Mukaddime-i Mütâlaât” başlıklı ön sözünde mütercim, yazarın Fransız olduğunu ve ruhban sınıfı aleyhinde yazanların en meşhurlarından olduğunu belirtir. Kaynak metninde yer alan bazı bölümleri uygun görmediği için çeviride değişiklikler yaptığını belirten mütercim, Avrupa'da kendi menfaatini umumun menfaatinden üstün tutan ve kendi menfaatini korumak için umumun menfaatine zarar veren Borjiya adında bir papanın bulunduğunu, onun gibi bazı safdillerin de Türkler hakkında “vahşi” ve “barbar” sözcüklerini kullanarak nara-zenlik yaptıklarını ifade etmiştir (Taksil, (müt. Ahmed Rasim), 1304 [1886]: Ön söz).

Ahmed Rasim'in ön söz yazdığı ve bu ön sözünde kaynak metne, yazarına ve kültürüne dair bilgiler verdiği bir başka eseri de Adolphe Belot'dan çevirdiği *İki Kadın* adlı romandır. “Birkaç Söz” başlıklı ön sözünde kaynak kültürde roman türünün içeriği hakkında karşılaştırmalı bilgiler vermiştir. Birkaç asır önce kahramanların iki üç defa ölüp dirilmelerini konu edinen, uzun ayrıntılara boğulmuş muğlak romanların okunduğunu ve revaçta olduğunu ve bu tarzın Fransa'da makbul olan bir tarz olduğunu; ancak artık yeni yeni yollar açıldığını söyleyen mütercim, bu yeni tarz romandaki içeriği şöyle açıklar:

“Bir cinâyet-i maddiyeyi temaşa etmek insana nefret verir. Lakin maneviyata intikal edecek bir madde-i cinâiyeyi okumak ve bundan birtakım hisse-i ahlâk çıkarmak ve hele fesâd-ı ahlâktan insanı tenzih edecek romanlar okumak elbette sâfiyet-i vicdân ile mütehallik olan erbâb-ı hasâise hoş gelir” (Belot, (müt. Ahmed Rasim), 1306 [1888]: Ön söz).

Bu yeni tarzda bir cinayeti izlemenin insanda nefret hissi uyandırdığını söyleyen mütercim, bu maddi durumun manevi hayata intikali ile faydalı bir hâle getirilebileceğini, bunun için de bu cinai durumdan ahlakî bir hisse çıkarılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Son zamanlarda Fransız kültüründe insanları fesattan uzaklaştırıp ahlak ile güzelleştiren bir roman tarzı önem kazanmıştır. Mütercim, ön sözünde bu tarz eserler veren yazarların en önde geleni olarak Victor Hugo'yu gösterir. Mütercim ön sözünün sonunda ise Kostaki Efendi'ye eserin yayımlanması için maddi manevi destekten dolayı teşekkür etmektedir.

Ahmed Rasim, Henrik Sienkiewicz'ten iki roman çevirmiştir: *Muzikacı Yanko*, *Kamiyonka*. Yazar hakkında bilgi veren kısa bir metin her

iki çeviride de yer almaktadır. Bu metinde, içinde bulunulan asrın en meşhur yazarlarından olan Henrik Sienkiewicz'in Polonyalı olduğu, fikirlerinin eski romantikler arasında bir çığır açtığı söylenmiş ve güzel ahlak konusunda güzide bir fitrata sahip olduğu vurgulanmıştır.

Ahmed Rasim'in çevirilerinden biri de Carmen Sylva'dandır. Mütercim, bu çevirisine başlıksız yazdığı ön sözde eserin Avrupa kadınları arasında kaleminin güzelliğiyle, hüneriyle, asaletiyle seçkin bir yer edinmiş olan Romanya Kraliçesi Elizabet'e ait olduğunu ve kraliçenin bu unvan adı altında çok etkileyici bir hikâye yazdığını, üslubundaki maharet ve tasvirlerdeki güzellikten dolayı da okurların zevk alacağını söyler (Sylva, (müt. Ahmed Rasim), 1314 [1896]: Ön söz). Sevük, "Carmen Sylva" adının Romanya Kraliçesi Elizabet'in takma adı olduğunu söyler (Sevük, 1941: 550) ve çalışmasının sonunda asrın çeviri anlayışına dair bazı tespitlerde bulunurken bu eser hakkında şöyle der:

"19'uncu asrın ikinci yarısından itibaren muasır Avrupa edebiyatından, İstibdad devrinde tercüme edilen edebî eserler, sadece Fransız edebiyatına münhasırdır. Diğer milletlerden yalnız Ahmed Rasim Romanya edebiyatından Karmen Silva müstearını kullanan Rumen Kraliçesinin "Karpat Dağlarında" isimli eserini 1889'da tercüme etti" (a.g.e., 602).

Ahmed Rasim'in bu romanlar dışında bir de Guy de Maupassant'dan Nureddin Ferruh ile müştereken çevirdiği *Neşide-i Ruh* (1318 [1902]) adlı bir hikâye çevirisi bulunmaktadır. Sevük, bu hikâyede Maupassant'ın Paris'e yerleşen bir Rus kızı ile mektuplaşmasının konu edildiğini söyler (Sevük, 1941: 383). Sevük, Ahmed Rasim'in çevirdiği bir diğer roman olan *Ohlan Karısı*'nin yazarı hakkında bilgi vermekte ve yazarın önceleri bohem hayatı yaşadığını sonraları ise Paris'te üstatlar arasına girdiğini belirtmektedir (a.g.e., 444). Yazar, *Madam Hardiper* çevirisinin *Sabah* gazetesinde tefrika edildikten sonra kitap hâlinde yayımlandığını söyler (a.g.e., 448). Sevük, Ahmed Rasim ve edebi kimliği hakkında da değerlendirmede bulunmuş ve şöyle demiştir:

"Ahmed Rasim İstibdad devrinin hatırat edebiyatını en bol ve gürbüz şekilde temsil eder. Hârikulâde bir hafıza. Altmışından sonra bile yedi yaşındaki vak'aları unutmaz. Buna ilaveten iyi ve doğru gören bir müşahede kabiliyeti. Hatıratı, yaşadığı devirlerin tarih yaprakları gibidir. Şimdi maziye karışıp uzaklaşan o hayatları ancak Ahmed Rasim'in o yazılarıyla Hüseyin Rahmi'nin romanlarında canlı olarak görebiliyoruz. Ahmed Rasim'in açık üslubu, mükâlemeli ifadesi, yer yer mizah yapması bu hatıraların cazibesini artırır" (a.g.e., 587).

İstibdat Devri'nin bu aydını, bir jurnal ile tutuklatılır iki gece gözaltında kalır. Türk matbuat dünyasının gazeteci, muharrir, mütercim, yayıncı vb. kimlikleriyle en önde gelen isimlerinden olan Ahmed İhsan, *Matbuat Hatıralarım* (1888-1914)'da sürekli "kardeşim" diye hitap ettiği Ahmed Rasim ile ilgili bu olayı şöyle nakleder:

"... yeniden diploma alıp ilk roman tercümesine başladığım sırada, Karabet Matbaası'nda bastırıp eve getirdiğim *Seksen Günde Devr-i Âlem* romanının formalarını ev halkıyla birlikte hanım ninem de katlardı. Her bir formanın katlamasını evdekiler bir saatte başardıkları için, her gece eğlenerek üçer kuruş kazanırlardı ve hanım ninem bu işi bez dokumaktan tatlı bulurdu.

Yazık ki o formaların yayımlanması sırasında Sultanzade Salâhî Efendi'nin bir jurnal⁴ yıldırımına uğradık. Evi basıp beni aldılar; hanım ninem aklını kaybetti. Zaptiye Nezareti'nde⁵ sorgudan kurtulup eve geldiğim zaman onu sofada, yerdeki hasır üstünde mumlar dikmiş ve yakmış buldum. Bana bakıyor, beni tanıyıyordu.

- Hanım nine ne yapıyorsun? Dediğim zaman fersiz gözlerini bana çevirip şu cevabı vermişti:

- İhsan'ım evde yok. Sofada dediler. Arıyorum!

Seksen Günde Devr-i Âlem çıkarken bizim ev basıldığı zaman, aynı jurnal yüzünden Ahmed Rasim⁶ Bey kardeşim de Zaptiye'ye tıkmıştı. Meğer o da başka odada sorguya çekiliyormuş" (Ahmed İhsan, (yay. haz. Kabacalı), 2012: 28-29).

⁴ Bu metinde yer alan 4, 5 ve 6 numaralı dipnotlar, alıntıda geçtiği şekilde sunulmuştur; bana ait değildir.

"Jurnal: Biriyle ilgili olarak yetkililere verilen kötuleme, ihbar yazısı.

⁵ Zaptiye Nezareti: Bugünkü Emniyet Genel Müdürlüğü'nün görevini yerine getiren örgüt. 1845'te kurulan Zaptiye Müşiriyeti 1869'da bağımsız bir örgüt durumuna getirildi, daha sonra Zaptiye Nezareti adını aldı.

⁶ "Ahmet Rasim (1865-1932): Kısa süren memurluk ve öğretmenlik hayatı ile 1927'den ölümüne kadar süren milletvekilliği dışında gazetecilik ve yazarlıkla geçindi. Yaşadığı dönemin pek çok gazete ve dergisinde makale, fıkra, gezi mektubu, anı türlerinde binlerce yazısı çıktı. Bunlardan bir kesimini kitaplarında topladı. Yaşadığı dönemin İstanbul'unu, geleneği ve göreneklerini kısa cümlelerle ve halkın kullandığı Türkçeyle yansıtan, ince bir ironiyle beslenen yazıları ilgi gördü. Ayrıca roman, hikâye ve tarih alanlarında da eserler verdi. Geçinebilmek için matematik, sağlık, elektrik vb. konularda kitapçıklar da kaleme aldı" (Ahmed İhsan, (yay. haz. Kabacalı), 2012: 28-29).

4. SONUÇ GÖZLEMLERİ

Ahmed Rasim, İstibdat Dönemi'nin sadece en önemli yazarlarından değil aynı zamanda en önemli mütercimlerindendir de. Çevirilerini aradıl olarak da asıl kaynak dil olarak da genellikle dönemin hâkim dili olan Fransızcadan yapmıştır. Yaptığı çevirilerle Fransız kültür ve edebiyat ve dizgesi ile Osmanlı/Türk dizgesi arasında bir kültür aracısı, taşıyıcısı, başka bir deyişle bir “kültürlerarası iletişim uzmanı” olarak önemli bir rol üstlendiği söylenebilir. Çevirilerinde erek kültür dizgesini göz önünde bulundurarak kaynak metindeki bazı bölümlerde değişiklikler yaptığını ve bazı bölümleri de attığını bizzat ifade etmiştir.

Muharrir kimliği ile verdiği eserler üzerine birçok çalışma bulunmasına rağmen çevirileri üzerine çeviribilim odaklı çalışmaların yapılmamış olduğu görülmektedir. Son söz olarak, metin yanı ve dışı öğelerle sınırlandırılan bu çalışmanın, Ahmed Rasim'in mütercim kimliği ve bu kimliği ile verdiği eserler üzerine çeviribilim bağlamında yapılacak araştırmalar için salt bütünce belirleyici ve betimleyici ön çalışma notları oluşturmayı amaçladığını belirtmek isterim (Bkz. Ek: “Ahmed Rasim ve Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar”).

EK:

AHMED RASİM VE ESERLERİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Ahmed Rasim'in bütüncesine yönelik çeviri (bilim) odağıyla yapılacak ayrıntılı çalışmalara ön çalışma notları şeklinde kaynak oluşturmayı hedefleyerek kaleme alınan bu yazının hazırlanma sürecinde karşılaşılan akademik çalışmalar aşağıda sıralanmıştır. Araştırmacılara kolaylık sağlayacağı düşünülen bu kaynak dökümünün yalnızca tümü kapsayıcı olmayı hedeflediği, gözden kaçabilecek çalışmaların varlığını önceden kabul ederek hedefin asla bir iddia niteliği taşımadığını beyan ederim (Burada anılmayan çalışmaların yazarlarından şimdiden af dilerim).

Aksu, Engin. 2002. Ahmet Rasim'in “Muharrir, Şair, Edib” Adlı Eserinin Transkripsiyonlu Metni. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atay, Bahar. 2014. Yazılı Anlatıma İlişkin Bir Eser: Ahmet Rasim'in İlaveli Hazine-i Mekatib yahut Mükemmel Münşeât Adlı Eserinin İncelenmesi ve Metni. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ay, İlknur. 2009. Muallim Naci, Ahmet Rasim ve Halide Nusret Zorlutuna'nın Anı Türündeki Eserleriyle Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri ve Başlıca Temaları. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balcı, Serdal. 2003. Ahmed Rasim'in Tarih Anlayışı. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bülbül, Melik. 1995. Theodor Fontane ve Ahmed Rasim'in Eserlerinde 19. Yüzyılın Sosyo-kültürel Panoraması. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Caner, Necla. 1994. Ahmed Rasim Külliyyat-ı Sa'y ü Tahrir (Makalat ve Musahabat) (2. Kısım). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışkan, Fatma. 2012. Ahmet Rasim'in İlaveli Hazine-i Mekatib yahut Mükemmel Münşeât Adlı Eserinin İncelenmesi ve Metni (s.1-195). Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğru, Tayfun. 2003. Ahmet Rasim'in Hikayeleri Metin-Tahlil-İndeks (Endişe-i Hayat, Gam-ı Hicran, İki Günahsız Sevda, İki Sevgi). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Gülşen, Hacer. 1994. Ahmed Rasim Külliyyat-ı Say ü Tahrir (Makalat ve Musahabat). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündoğdu, Mehmet Ali. 2008. Ahmet Rasim'in Osmanlı Tarihi (Cilt 2-3) Metin-Tahlil-İndeks. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- İster, Sıdıka. 2001. Ahmed Rasim Matbuat Hatıralarından Muharrir, Şair, Edib (Metin-Tahlil-İndeks). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, Serkan. 2005. Ahmet Rasim'in Hikayeleri Metin-Tahlil-İndeks (Mehalik-i Hayat, Meyl-i Dil, Afife ve Diğerleri). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Kırca, Engin. 1998. Ahmed Rasim Ömr-i Edebi (c.I-II). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

- Kot, Yasemin. 2009. Ahmet Rasim'in "Şehir Mektupları"nda Söz Varlığı. Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kürkçüoğlu, Feza. 2006. "İstanbul'un Seslerini Toplayan Yazar Ahmed Rasim". *Popüler Tarih*. 73 (9): 80-81.
- Oskay, Hüseyin Bülent. 2007. İstibâddan Hâkimiyet-i Milliyeye Terakkiyât-ı İlmiyye ve Medeniyye Yazarı: Ahmet Rasim. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Özkan, Ahmet Ferhat. 2014. Ahmet Rasim'in Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Yayımladığı Yazıların İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tan, Murat. 2008. Osmanlı Tarihi (Ahmet Rasim) C.1 Metin-Tahlil-İndeks. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Tay, Recep Ali. 1998. Ahmed Rasim Ömr-i Edebi (c.III-IV). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Teker, Ahmet Duran. 1997. Ahmed Rasim: İki Hatırat-Üç Seyahat. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tezcan (Dertsiz), Özlem. 1995. Ahmed Rasim: Mektep Arkadaşım ve Eşkal-i Zaman. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Yıldız, Metehan. 2006. Ahmet Rasim'in Eserleri (Nâkâm, Numune-i Hayal, Cidd ü Mizah, Gülüp Ağladıklarım). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

KAYNAKÇA

- Ahmed İ. 2012. *Matbuat Hatıralarım (1888-1914)*. Alpay Kabacalı (Haz.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ahzan-ı Aşk*. 1313 [1895]. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: Kasbar Matbaası.

- Aktaş, Ş. 1989. “Ahmed Râsim”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 2 (117-118 ss). İstanbul: TDV Yayınları.
- Andı, F. 1999. *Roman ve hayat*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Belot, A. 1306 [1888]. *İki kadın*. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: Cemal Efendi Matbaası.
- Devellioğlu, F. 2002. *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dumas, A. 1313 [1895]. *La dam o kamelya*. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: Kasbar Matbaası.
- Flammarion, C. 1308 [1890]. *Ûrani*. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı.
- Hedin, S. 1322 [1904]. *Asya kumsallarında*. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: Mihran Matbaası.
- Hızarcı, S. 1965. *Ahmet Rasim hayatı ve eserleri*. Ankara: Varlık Yayınevi.
- Leuseur, D. 1321 [1903]. *Madam Hardiper*. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: Mihran Matbaası.
- Levend, A. S. 1965. *Ahmet Rasim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karadağ, A. B. 2014a. *Çevirmenin tanıklığında Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e çeviri tarihini yeniden okumak*. C 1. İstanbul: Diye Yayınları.
- Karadağ, A. B. 2014b. *Çevirmenin tanıklığında Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e çeviri tarihini yeniden okumak*. C 2. İstanbul: Diye Yayınları.
- Matild Laroş*. 1315 [1897]. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: Tahir Bey Matbaası.
- Ocak, B. 2003. *Bir yayıncının portresi: Tüccarzâde İbrahim Hilmi Çığıracan*. İstanbul: Müteferrika Yayınları.
- Richepin, J. 1318 [1900]. *Ohlan karısı*. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: A. Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası.
- Sevük, İ. H. 1940. *Avrupa edebiyatı ve biz: Garpten tercümelere*. C 1. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sevük, İ. H. 1941. *Avrupa edebiyatı ve biz: Garpten tercümelere*. C 2. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Sienkiewic, H. 1316 [1898]. *Kamiyona*. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: Kitaphâne-i İslam ve Askerî.
- Sienkiewic, H. 1316 [1898]. *Muzikacı Yanko*. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: Kitaphâne-i İslam ve Askerî.
- Süleyman Tevfik. 2011. *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e elli yıllık hatıralarım*. Tahsin Yıldırım-Şaban Özdemir (Haz.). İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Sylva, C. 1314 [1896]. *Karpat Dağlarında*. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: İkdam Matbaası.
- Taksil, L. 1304 [1886]. *Borjiyalar*. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Unat, F. R. 1940. *Hicrî tarihleri milâdî tarihe çevirme kılavuzu*. Ankara.
- Verne, J. 1320 [1902]. *Kaptan Jipson*. Ahmed Rasim (Müt.). İstanbul: Mihran Matbaası.
- Yeşilyurt, E. 2002. *Ahmet Rasim hayatı ve eserleri*. Ankara: Yeryüzü Yayınevi.

Başvuru: 15.01.2015

Yayın Kabul: 08.04.2015

